ئێستێتیکی فریدریش شیلەر. 7- کاوە جەلال

بەشی حەوتەم

2-5 ستاتەی ئێستێتیکی

سروشت وەک یەکەم ئافرێنەری مرۆڤ هەر لە سەرەتاوە ئاوەزی بەو داوە، کەواتە ئاوەزمەندە، وەلێ ئەو بە زمانی شیلەر جارێ مرۆڤی ئاوەز نییە. ئەو تەنیا بە پەروەردەی ئێستێتیکی بەم ڕەوشە دەگەیەنرێت و لە ناخیدا ئازادیی ئاکاری دەتەگێڕێ. ئەمە دەبێت لێرەدا ڕەچاوی لایەنەکی کرۆکی بکەین: شیلەر وەک هزرڤانەکی مۆدێرن بناغەی پەروەردەی ئێستێتیکی دەڕێژێت، ئەمەش بەواتای، ئەو „دەرچەی سفر“ بە ئەو پەروەردەیە دەچەسپێنێت.
بێگومان دەرچەی سفر واتای „هیچ“ (نابوون) ناگەیەنێت، بەڵکو بێمەبەستی و ئازادیی تەواوەتیی مرۆڤە کە نە لە ڕووی دەرکی و نە لە ڕووی ئاوەزییەوە پابەندی ڕێنومای ئەمپیرییە، یان پابەندی ڕێمەک و ڕێڕەی جڤاکییە. دەرچەی سفر تەنیا ستاتەی گەمەیە کە شیلەر ناوی دەنێت „میزاجی ئێستێتیکی“. لەم ستاتەیەدا مرۆڤ سەرجەمیانە بە میزاجی ناوبراو دەتەنرێت، ئەو ئێستا تەنیا گەمەڤانەکی شادیبینە لە دەرکەوتەی ئێستێتیکی (نەک لۆژیکی)، بەوەش ئێستا لای ئەو جیهانەکی دیکەی گەمە و دەرکەوتە بەخامەشی لەنێو جەرگەی جیهانی ترسناکی هێزەکان و جیهانی پیرۆزی یاساکانەوە ئاوەڵا دەبێت. ئێستا لەنێو مرۆڤی لەڕێنەبوودا کە لە کەتی سەرجەم زەبری فیزیکی و ئەخلاقی بەردراوە، مرۆڤایەتی دیاردەدات. ئاخر میزاج لە ڕووی مەئریفەوە نە گرنگیدانی هەیە و نە بەرهەم دەخاتەوە، چونکە جوانی هەرگیز سەرئەنجامەکی دیاریکراو بە زەین و ویست نادات، هەروەها هیچ مەبەستەکی هزری و ئەخلاقی بەجێناگەیەنێت.
گەرچی جوانی جیانەبەوە پابەندی شعورە، وەلێ مرۆڤ ناتوانێت تەنیا بە شعور پێشبینیی جوانی بکات، بەڵکو ئەو دەبێت بە ئەو مەبەستە فەری هزرین ببێت تا لە هەستی پێتیی ژیانەوە بە هەستی جوانی بگات.
کاتێک مرۆڤ وەک وەرگر (ڕێسیپیێنت) لە ستاتەی ئێستێتیکیدا موئایەشەی جوانێتی دەکات، ئیدی بەو ڕێیەوە ئازادیی ناخەکیانەی خۆی دەناسێت، ئێستا سەربەخۆیی ئاوەز (یان کەس) لەنێو کایەی توانستی دەرکگیریی ئەوی گەمەڤاندا ئاوەڵا دەبێت و هاوکات سنوور بە شعورکردنی دادەنێت. ئێستا ئەوە „کەس“ە کە گەمەی دیاردەکان

دیاری دەکات، ئەمەشی بۆ دەلوێت، چونکە کەس پرنسیپی ئازادە لە مرۆڤدا. مرۆڤ بەم ڕێیەوە دەسەڵات لە سروشت دەسێنێت. وەلێ ئێستا چیدی ئاوەزی نێوەکی ئەبستراکت نییە و فەرمان بەسەر توانستی دەرکگیریی دەرەکیدا بدات، بەڵکو بەرجەستانە (بەکۆنکرێت) ئەزموون دەکرێت، بۆیە ئاوەز و توانستی دەرکگیری چوونەتە ڕەوشی هارمۆنییەوە و مرۆڤ هاوکات ئازادییە ناخۆکییەکەی دەردەخات: دەیکات بە دیاردە، ئەوجا شایەتمان دەهێنێت کە ئەو خۆی دەخاتە ژێر ڕکێفی ئەو یاسایەوە کە هەموو دیاردەکان دەگرێتەوە. کەواتە گەرچی ئێستا سروشت (دیاردە) پابەندی ئەوە، وەلێ لەو کاتەشدا کە سروشت لە خزمەتی ئەو خۆیدایە، هێشتا هەر وەک سروشت دەیهێڵێتەوە نەک ئەرکە بنەڕەتییەکەی بشێوێنێت، بە پێچەوانەوە تەنیا بەگوێرەی ئەو ئەرکەی مامەڵەی لەتەکدا دەکات. ئاخر لە ستاتەی ئێستێتیکیدا هەردوو ڕەمەکی کەرەسە و فۆرمی ئەو یەکخراون، ئەوەش هەر خودی سروشتە کە لە سەرەتاوە ئازادیی پێداوە بە ئەوەی بتوانێت وەک یەکەتییەکی لەشەکی-دەروونی ئۆتۆنۆم بێت. لێرەوەیە کە شیلەر جوانی ناودەنێت دووەمین ئافرێنەری مرۆڤ و بە یەکەم جار لای ئەو مرۆڤایەتی دەشێنێت، ئەوجا سروشت هەر ئەو خۆی ڕادەسپێرێت کە ویستی ئازادی خۆی بکات بە کردەکی، کەواتە شیمانەی بەسنووری بە خودڕیالیزەکردن هەیە. بێگومان لێرەدا بە ئەو هەروەها پرسیاری ڕاستی وەڵام دراوەتەوە، چونکە ڕاستی لەنێو جوانیدایە.

بێگومان ئەو کارە بە هونەرێک ناکرێت کە لە ئەزموونی دەرکییەوە دەردەچێت. وەک لە سەرەوە بینیمان، شیلەر لە کاری هونەریی ڕاستینەدا هیچ رۆڵێک بە نێوەرۆک نادات، بەڵکو تەنیا بە فۆرم، چونکە نێوەرۆک کە ماتەریەلە، دەرکەوەرەکان دەهەنگێوێت و دەیانوروژێنێت، کەواتە بە یەک ئاڕاستەدا مرۆڤ دەبات، بەو ڕێیەشەوە ئەو پابەندی سروشت دەمێنێتەوە، وەلێ فۆرم، یان جوانیی کاری هونەری، بە پێچەوانەوە سەرجەمێتیی مرۆڤ دەگرێت، کەواتە جودا لەتەک توانستی دەرکگیری یان ئاوەزی ئەودا نائاخڤێت، بەڵکو هەردووکیان دەخاتە ڕەوشی هاوسەنگییەوە، بەوەش لە پابەندیی ماتەریەل بەریدەدات و پۆتێنسیالی ئەو دیاردەهێنێت، ئەوە بە شێوەیەک کە بەسەر سروشتی خۆیدا هەڵیدەزنێنێت و دەیفۆرمێنێت: دەیکات بە کەسێتییەکی سەرجەمیانەی ئازاد. بۆ نموونە نێوەرۆک لە درامایەکدا هەزە مرۆڤییەکانی وەرگەر دەوروژێنێت: کوشتنی دەسەڵاتدارێکی زۆردار دەبێت بە وروژێنەری هەستی ئەخلاقیانەی ئەو بە چاکە و خراپە، یان دراماکە لە جێیەکدا شادیهێن و لە یەکەکی دیکەدا خەمبزوێنە، تووڕەکەر یان دڵنەواییکەرە، وەلێ فۆرمی دراماکە (شەنگیی زمان، ڕیتم و هاوسەنگیی دراماتورژیانە) خودی ئەو

درامایە دەکات بە ڕوداوێک کە سەرجەمەتیی مرۆڤ: ئاوەز و سۆزەکانی پێکڕا دەهەنگێوێت. گەرچی مەرگی مرۆڤ لە کەتواردا ڕاچڵەکین و پەژارە دەخاتەوە، وەلێ کاری هونەریی مەزن ئەو ڕوداوە وەک خۆی وەرناگرێت، بەڵکو کەرەسە خاوەکە بە فۆرمی تەواوکراو (پڕۆپۆڕسیۆن، سیممەتری / چوونیەکی، میانەی ئێستێتیکی) هەڵدەگرێت، یان بە زمانی شیلەر: نایهێڵێت، بەیێ وەرگر لە داڕشتنی مەرگدا تەنیا بە ڕوداوەکە ناهەنگێورێت، بەڵکو هاوکات هەست بە شادییەکی گشتگیری ئێستێتیکی و هەڵزنانی هۆشەکی دەکات. ئەمەیە ستاتەی „سفر“ کە تێیدا شعوری وەرگر یەکانگیرە بە هزرینی. ڕوانین لە بەرهەمێکی بەو چەشنە (دراما، تابلۆ و پەیکەر و هتد) بە خۆی ڕەوشێکە کە تێیدا هیچ ڕەمەکێک وەرگر بەم یان بەو ئاڕاستەیەدا ڕاناکێشێت. ستاتەکە تەواو بەشە، مرۆڤیش بەردراوە لە ئاستەنگ و زەروورە و دەتوانێت خۆی بەوە بکات کە ئەو خۆی دەیەوێت. ئەو ئێستا لە دەستپێکی ئافراندنێکی دووەمیندایە (دوای یەکەمین ئافراندنەکەی سروشت).
شیلەر بەجەختی دەبێژێت، کاتێک مرۆڤ هەست بە جوانیی کارێکی هونەری دەکات، ئیدی بەو ڕێیەوە لە ئیدیالی مرۆڤایەتی نزیکدەکەوێتەوە، چونکە ئێستا ویستی ئەو دەبێت بە تاکە دەسەڵات. ئێستا مرۆڤ هەرئەوەندەی پێویستە کە ئەو خۆی „بییەوێت ئەخلاقی بێت“، ئەوەشی بە دەلوێت، چونکە ئەو لە ستاتەی سفردایە. کەواتە گەرچی ستاتەی ئێستێتیکی لە ئەخلاقەوە نایەت، سەرەڕای ئەوە بە بەرهەمترین ستاتەیە بۆ مەئریفە و ئەخلاق.
وەلێ شیلەر لەم پەیوەندییەدا مەرجێک دادەنێت: تەقەلادان بە دەرکەوتەی جوان پێویستی بە توانستی زۆرتری ئەبستراکسیۆنە، پتر ئازادیی دە، پتر وزەی ویست، تێکڕا پتر لەوە کە مرۆڤ لە ژیانی ڕۆژانەی کەتواریدا پێویستی پێیەتی. ئاخر مەئریفەی ئازادی کە بە شیلەر هاوواتایە بە تێگەی جوانی، پێشمەرجە بە چێبوونی تێڕوانینێکی تەواوەتیی مرۆڤیانە لەنێو ئەمەدا. بەدووی ئەم مەئریفە خۆییەی مرۆڤدا نامۆبوونی ئەو کۆتایی پێدێت. ئاخر کاتێک لە گەمەدا هەردوو ڕەمەکی کەرەسە و فۆرم تێکهەڵکێش دەبن، ئیدی بەو ڕێیەوە شێوەی ژیندار (زیندوو) دێتەگۆڕێ و مرۆڤ چە لە ڕووی ئەخلاقی و چە لە ڕووی لەشەکییەوە دەچێتە ڕەوشی ئازادییەوە. ئێستا هەردوو زەبری دەرکەوەرەکان و ئاوەز بزر بوون، مرۆڤیش بە ڕێز و ئارەزووی خۆییەوە لە ئازادیدا گەمە دەکات، واتا: هاومرۆڤانی خۆشدەوێت. لەم ڕوانگەیەوە ڕێزی مرۆڤ بە یەکەم جار لەنێو مرۆڤی دەرکی-ئاوەزکارادا سەرهەڵدەدات، ئەوە بێگومان وەک „مەبەست لە خۆدا“ („فەرمانی زەرووری“یەکەی کانت)، ئەویش کاتێک ئەمە بەڕێزەوە مرۆڤێکی دی وەک مەبەست نەک دەستوێژ بەهەند وەردەگرین.

6 – دەوڵەتی ئێستێتیکیانەی ئاوەز

شیلەر لە دیاریکردنی دەرکەوتەی جوانەوە گەڕان بە دەوڵەتی ئێستێتیکی دەدات (نامەی 27). بێگومان دەرکەوتەی جوان هیچ کاریگەرییەکی ڕاستەوخۆی لەسەر ئەخلاق نییە، بەڵکو مەئریفەی جوانی مرۆڤ دەبزوێنێت خۆی لە سروشت ئازاد بکات، بەو ڕێیەشەوە توانستی هزرین لە ئەودا دەبزوێت و دەبێت بە „کەس“ێکی بناس. ئێستا ئیدی، دوای ئەوەی خۆگەرایی سروشتییانەی لەکاردەکەوێت، ئاسوودەیی هەمووان دەناسێنێت. لەم ڕوانگەیەوە مرۆڤ لە ژیانی سروشتییەوە بەسەر ستاتەی ئێستێتیکیدا دەبێت بە مرۆڤی ئاوەزکارا، کە ئیدی دەتوانێت ژیانێکی ئەخلاقی بژێنێت. ئەمە بە شیلەر تاکە پێشمەرجە بە سەرهەڵدانی جڤاکی مەدەنی (سیڤیل).

ئەمە گەرەکە بە پتر نزیکبوونەوە لەم گەڕانە لە سێ جۆری دەوڵەت لای شیلەر بڕوانین: دەوڵەتی دینامیکییانەی ماف، دەوڵەتی ئەخلاقییانەی فرمان (واجب)، ئەوجا دەوڵەتی ئێستێتیکی.

مرۆڤان لە ستاتەی سروشتیدا وەک هێز بە یەکدی دەگەن و سنوور بە کاریگەریی یەکدی دادەنێن. ئاخر تەنیا زەبری فیزیکی، یاسا سروشتییەکان و ئاسایشی خۆیی دەستوێژن بە پاراستنی لەرەبوونی خۆیان. لەنێو ئەم ڕەوشەی خۆگەرایی و خۆسەپاندنەوە، کەواتە لەسەر زەمینەی زەبری فیزیکی و ماف و فرمان، دەوڵەتی دینامیکییانەی ماف بەناچاری دادەمەزرێنرێت بەو مەبەستەی کە جڵەوی سروشت (هەوەس و ئارەزووە دەرکییەکان) بگرێت و بەو ڕێیەوە هێشتنەوەی جڤاک مسۆگەر بکات. لێرەدا یاساکان نەک نێوەکییانە، بەڵکو تەنیا دەرەکییانە کرداری هەوەسمەندی مرۆڤ و مەترسییەکان لە سنووردا ڕادەگرن تا ئاشتی و ئاسایش لە جڤاکدا بچەسپێنن. لەم ڕوانگەیەوە ناکۆکیی نێوان ڕەمەک و ئاوەز هێشتا هەر لەنێو هەر تاکە مرۆڤەکدا بەردەوامە. وەلێ مرۆڤ لای شیلەر لە کرۆکییەوە ئەخلاقییانە جۆردراوە جا گەرچی ئەو جارە مرۆڤی ئەخلاقی نییە. لەبەر ئەم هۆیە دەوڵەتی دینامیکییانەی ماف بەس نییە بۆ ئەو. گەرچی ئەو لەنێو ئەو دەوڵەتەدا دێتە ژیانەوە، سەرباری ئەوە خواستی بە شتی باڵاتر هەیە.

لە دەوڵەتی ئەخلاقییانەی فرمانەکاندا مرۆڤان بەرەو ڕووی سەروەریی یاسا دەکرێنەوە کە ویستیان لەژێر ڕکێفی ویستی سەرجەمدا ڕادەگرێت تا بەو ڕێیەوە ئەخلاقییانە جڤاک بسەپێنێت. ئاوەزی نێوەکی و فرمان (واجب) پرنسیپی ئەم دەوڵەتەن. وەلێ ئێستا مرۆڤ سروشتی دەرکی و ئارەزووەکانی بە خاتری فرمانی توندوتۆڵ دەچەپێنێت. ئەو بێگومان

هێندە ئاسان ئەم ڕەوشە قبووڵ ناكات. ئاخر سەرەتا ئەوە جيهانی هەوەس و ئارەزووەكانە (سروشتە) كە تێيدا ياسای ئاكار سەرهەڵدەدات و ڕێساكانی كردار دەسەپێنێت، لێرەشدا ئاشكرايە ياساكان يەكسەر بەر فيزداريی دەركيانەی مر□ق د□كەون، تەنانەت خاتری دەشكێنن و ئێشی پێدەگەيەنن، چونكە ئەوی دەركی ڕێساكان بە زەبری دەرەكی دادەنێت و دەچێتە بەرەنگارييەوە لەدژيان. بۆ ئەوەی مر□ق د□نگی ئاوەز ببيستێت و لە ڕاستينەی خۆيدا بيناسێتەوە، ماوەيەكی درێژخايەن پێويست دەبێت. ئێستا ئيدی مر□قی دەركی دەگات بەو مەئريفەيە كە ياسای ئاكار لە ڕاستيدا ڕزگاركەرێتی، چونكە سنوور بۆ حەز و ئارەزووە دەركييەكانی دادەنێت، هاوكات ئێستا بۆی ڕووندەبێتەوە كە سەرجەمی ماف و ياساكان تەنيا ماف و ياسای پۆزەتيڤن، واتا دانراوی مرۆڤيين، وەلێ ئەو جارێ نازانێت كە ياسای ئەبەدی و بەگشتی چواندوو هەيە.

بە پێچەوانەی هەردوو جۆری دەوڵەتی ناوبراوەوە بنەڕەتەكانی دەوڵەتی ئێستێتيكی بريتين لە ئازادی، هارمۆنی و هونەر. شيلەر بۆ ئەم گۆڕانە ستاتۆی ئێستێتيكی وەك بنەڕەت وەردەگرێت، ئەمەش هێندە ئاڵۆز و پڕئەرك نييە وەك هەنگاونانی مر□ق ل□ ستاتۆی سروشتييەوە (ژيانی پەتييەوە) ڕووەو ستاتۆی ئێستێتيكی (فۆرم)، چونكە ئێستا لە ستاتۆی ئێستێتيكيدا تەنيا ئازادی هەيە و دەرفەت بۆ مر□ق د□□□خسێنێت بە گەمە، بە كرداری هاوئاهەنگی ئاوەز و توانستی دەركگيری، ڕووەو ستات□ی □استين□ی د□و□□تی ئاوەز هەنگاو بنێت. كاتێك سەرەتا لە ستاتۆی سروشتيدا پێداويستييەكان مر□ق ب□ بنياتنانی جڤاك ناچار دەكەن، هەروەها كاتێك لە ستاتۆی دەوڵەتی ئەخلاقيانەی فرمانەكاندا ئاوەز بنەمای پێكڤەيی بۆ مرۆڤان دەچەسپێنێت، ئەوا جوانی بە پێچەوانەوە كارەكتەرێكی خۆشهاوەڵ بەوان دەدات. ئێستا ئيدی چە بڕياردان و چە كردارەكانی مرۆڤی ئێستێتيكيانە ميزاجپێدراو چواندنی گشتييان دەبێت، ئەويش چونكە ئێستا چيدی شعور رۆڵی دياريكەر لە كايەی ڕاستی و ئەخلاقدا وەرناگرێت، بە پێچەوانەوە لەم دۆخەدا تەنيا „فۆرم“ هەيە و تەنيا „ڕەمەكی گەمە“ كارايە. شيلەر ئەم ڕەوشە ناو دەنێت بەختياری. بە تێروانينی ئەو لە هەر گەلێكدا هۆش و چێژ ه□ب□ن، لەوێ دەركەوتەی سەرڕاست و ئۆتۆنۆم لەگۆڕێن، ئێستا بۆ يەكەم جار لەنێو گەلێكی بەو چەشنەدا ژيانی ڕاستينەی ئيديال بەركەماڵە، لەوێ ئابڕوو لە سەرووی سامانەوەيە، هزر لە سەرووی چێژەوەيە، خەونی نەمری بەسەر لێرەبووندا باڵادەستە. لەنێو ئەم گەلەدا تەنيا „دەنگی گشتی“ ترسێنەرە.

لە ستاتۆی دەوڵەتی ئێستێتيكيدا چێژ هارمۆنی دەهێنێتە نێو

جڤاکەوە، ئەویش چونکە سەرەتا هارمۆنیی لەنێو مرۆڤدا سازاندووە: لای ئەو توانستی دەرکگیری و ئاوەز سازاو بە یەک کاران، کەواتە مرۆڤ هەمەکییە (تەتالە). ئێستا هاووڵاتییان لەم جۆرەی دەوڵەتدا تەنیا وەک „شەوە“ بە یەکدی دیاردەدەن، بۆیە ئەوان بە یەکدی هیچی دیکە نین جگە لە ئەبژێکتی گەمەی ئازاد. لەوێ هیچ هاو-گەمەڤانەک لەم گەمە جڤاکییەدا دەستوەژی هیچ مەبەستەکی ئەوانیدی نییە، بەڵکو تەنیا „لە ڕاستینەی خۆیدا“ مەبەستە. لەم دەوڵەتە ئێستێتیکییەدا نا-پابەندی، سەربەخۆیی، کردەکییانە لەگەڵێیە، بەدیهاتنیشی دەگەڕێتەوە بۆ ئەو هەقیقەتە کە ئێستا کرداری مرۆڤ لە مامەڵە جڤاکییەکاندا ئازادە لە هەر بەرژەوەندییەکی خۆویستانە. کەواتە ئاوەڵابوونی جوان جڤاک یەکدەخات، چونکە لایەنی هاوبەشی هەمووانە. دەوڵەتی ئێستێتیکی جڤاک دەکات بە کردەکی، چونکە ویستی سەرجەم بەڕێی سروشتی تاکەکەسەوە کارا دەکات. بۆیە شیلەر جەخت دەکات: گەر چێژ سەروەر بێت و جیهانی دەرکەوتەی جوان تەشەنە بسەنێت، ئیدی هیچ سەروەرییەکی تاکەکەسی، هیچ زوڵمەک، قبووڵ ناکرێت. لێرە تەنیا ئازادی پێشمەرجی ئازادییە. ئەم پێشمەرجە بە شیلەر دەستوورە بنەڕەتییەکەی دەوڵەتی ئێستێتیکییە. بێگومان دەبێت دەوڵەت هەمان پەیوەندیی بە تاکە مرۆڤانەوە هەبێت وەک چۆن ئەوان لەنێو خۆیاندا هەیانە، دەوڵەت دەبێت لەنێو دڵی هاووڵاتیدا نوێنەری „مرۆڤی ئیدیال“ بێت، دەبێت ڕێزی تاکەکەس بگرێت، بەمەش ئیدی دەوڵەت دەبێت بە فۆرمی ئەبژێکتیڤییانەی یاسادانانەکی ناخەکی. ئێستا ئەخلاق کاریگەری لەسەر چواندنی گشتیی یاسا ئاکارییەکان دەنوێنێت، وەلێ بەبێ ئەوەی سروشتی تاکەکەس بشێوێنێت یان نەخوازە لەکاربخات.

بێگومان شیلەر بەئاگایە لەوە کە لە جڤاکی سەردەمدا کەسپی گەورە لە بەردەم ئەو ئیدیالەیدا زیتدە بنەوە. بە تێڕوانینی ئەو کێشەیەکی کرۆکییانەی مرۆڤانی مەدەرن ئەوەیە کە ئەوان بەدەرن لە „سەنسیبیلیتە“ (دەرککردنی ورد و ڕۆشنی هەر ڕەوشەکی نێوەکی و دەرەکی)، کەواتە ئەوان درشتن، بۆیە ناتوانن هەندە ئاسان هەنگاو بنێنە نێو ئازادیی ئاکاری و دەوڵەتی ئاوەزەوە. لەم ڕوانگەیەوە دەستووری دەوڵەتی ئێستێتیکی کە فەرمان دەدات „بەڕێی ئازادییەوە ئازادی“ بە مرۆڤان بدرێت، هەندە ئاسان و خێرا ناهێنرێتە دی، بەڵکو، وەک شیلەر دەبێژێت، پێدەچێت پرۆسەی سەرهەڵدانی ئەو دەوڵەتە پتر لە سەد ساڵ بخایەنێت، بە ئەو مەبەستەش دەبێت سەرەتا „شۆڕشەکی هەمەکی لەنێو سەرجەم شێوازی شعورکردنی مرۆڤدا هەڵبگیرسێنرێت“ تاکو ببێت بە ئێستێتیکی. ئەوە نامۆبوونی مرۆڤە لە خۆی و ئەرکە جڤاکییەکانی کە وا دەکات پەروەردەی ئیستێتکی پێویست بێت. تەنیا دوای ئەوەی مرۆڤ فەردە بێت بە چاوان بچێژێت، ئەوجا

بینین بە ئەو بەهایەکی سەربەخۆ وەربگرێت، ئیدی ئەو ئێستێتیکییانە ئازادە و ڕەمەکی گەمەش ئاوەڵا بووە، کە ئیدی ئەو پەسنی دەرکەوتە دەکات.

بەگومان هەڵگیرساندنی شۆڕشی هەمەکی لەنێو سەرجەم شێوازی شعورکردنی مرۆڤدا هاوکات ئەو واتایە دەگەیەنێت کە شیلەر نواندنی زەبری شۆڕشگێڕانە بە نەهێشتنی دەوڵەتی ناچارەکی ڕەتدەکاتەوە. بە ئەوەی لە دەوڵەتی ناچارەکییەوە دەوڵەتی ئێستێتیکی دابمەزرێنرێت، هەنگاوەکی نێوانی، یان ستاتەیەکی ڕاگوزەر، پێویستە: بەئاگاهاتنی گەل لەو هەقیقەتە کە ئەو خۆی لەکەرامەتخــــراوە. لەم ڕوانگەیەوە دەبێت دەوڵەت بەردەوامی بە کارایی خۆی بدات و هەر لەو ڕەوتەدا دەخگەییەکان لەسەرخۆ ڕووبدەن، ئەوەش سەردەگرێت گەر دەوڵەت ئەرکی پێگەیاندنی هارمۆنی لە نێوان ڕەمەکەکاندا وەربگرێت. وەلێ گەرەکە هەر لەم پەیوەندییەدا ئاماژە بە هەڵوەستەکی بنەڕەتییانەی شیلەر بدەین: بە تێڕوانینی ئەو ناشێت وەرگێڕینی هەڵوەستی هەشەکی ببێت بە بنەڕەت بە وەرگێڕینی پەیوەندییە سیاسییەکان، بەڵکو شۆڕشی هەمەکی کە لە شێوازی شعورکردنی مرۆڤدا هەڵدەگیرسێنرێت، ئامانجەکی بنەڕەتیی هەیە: „چاکسازیی کارەکتەری مرۆڤ“. گەرەکە لەڕێوە هەوە بە چاکسازیی ژیانی سیاسی و دەوڵەتی بدرێت. ئەوە هونەری جوانە وەک بەرهەمی گەمە کە ئەو ئەرکە لەئەستۆدەگرێت. بەگومان گەمە وەک توانست لە هەموو مرۆڤەکدا لەگۆڕێدایە، وەلێ تەنیا پەروەردەی ئێستێتیکی ئەم توانستە لە مرۆڤدا پێدەگەیەنێت بەو ئامانجە کە „بە واتای وشە بیکات بە مرۆڤ“ – لە وەحشییەتی بخات، یان لە گوێڕایەڵیی کوێرانەی ئاوەز (ی ئەبستراکت) و یاسای پۆزەتیڤ. دوای ئەوەی مرۆڤ لە ستاتەی ئێستێتیکیدا بەڕێی گەمەوە ئازاد دەبێت، ئیدی هەنگاودەنێتە نێو ستاتەی ئاکارەوە و تێیدا بەتەواوی لە یاسای دەرەکیانەی دەوڵەت و ڕەمەکی کوێر ئازاد دەبێت. ئێستا دەوڵەتی ڕاستینە و هومانی ئاوەز هاتەتە گۆڕێ، ئێستا مرۆڤان لە هارمۆنیی ناخەکیدان و بە ویستی ئازادی خۆیان ئەخلاقیانە کردار دەنوێنن.

وەلێ شیلەر گومانی هەیە کە هەرگیز ئیدیالی دەوڵەتی ئێستێتیکی لە کەتواردا شیاوی ڕیالیزەکردن بێت. ئاخر هەرگیز لە هیچکوێی جیهانی کردەکیدا دەوڵەتی دەرکەوتەی جوان لەگۆڕێ نەبووە، تەنانەت خودی کاری هونەری تەنیا تا ڕادەی شیان لە ئیدیالی پەتیی ئێستێتیکی نزیک دەکەوێتەوە، کە بەگومان نزیکبوونەوەی هەمیشە و تەنیا بەندە بە میزاجی هونەرمەندەوە. سەرباری ئەوە دەوڵەتی ئێستێتیکی بەگوێرەی پێداویستی لە هەموو دەروونەکی ناسکدا هەیە، یان لە „کۆماری ئیدیال“دا هەیە، وەلێ ئەم دەوڵەتە لە جڤاکی سەردەمدا

دەشێت لەنێو هەندێک نێوەندی دەستەبژێردا (ئەلیتدا) لەگۆڕێ بێت، چونکە لەم جۆرە نێوەندانەدا هیچ کەس بەهۆشانە لاسایی ئاکارە نامۆکان ناکاتەوە، بەڵکو لەوێ تەنیا سروشتی جوانی خۆیی ڕەفتار دەئاژوێت، هەروەها لەو نێوەندانەدا مرۆق بە سادەیەتییەکی دلێر و بێزیانییەکی ئارام بەنێو ئاڵۆزترین پەیوەندیدا ڕەت دەبێت بەبێ ئەوەی ئازادیی کەسانی دی بچەوسێنێتەوە تەنیا بۆ خاتری ئەوەی ئازادیی خۆی بسەپێنێت.

7- واتای شیلەر لە سەردەمدا

ماویەتی..